

využívající rozvody systému Wolpert s rozváděcím a čistícím potrubím vybaveným šoupátky.⁶⁴

In arte voluptas

Stylové řešení vily, jehož podoba vychází z kombinace historizujících, secesních i moderních proudů včetně jejich specifických detailů, vypovídá o vysoké úrovni znalosti architektury předešlých epoch i aktuálního stavebního dění. Eklektická kombinace vzniká na základě teoretického zvládnutí rozličných historických slohů, jejich detailního studia a následného uvedení do stavební praxe, to vše s přidanou hodnotou dobově moderních technických řešení a technologických postupů. Jako podstatné se jeví využití místních zdrojů, ať už s ohledem na lokální materiály či funkční zapojení přirozeně místních vodních zdrojů, které zajišťují dostatek vody nejen pro vilu, ale i pro rozsáhlou zahradu. Vila tak zcela naplňuje dobový ideál spojující reprezentativní charakter s praktičností a pohodlím.

Stavbu můžeme chápat jako odraz společensko-kulturních jevů přelomu 19. a 20. století, jako doklad procesu rozvoje občanské a národní společnosti. Hluboce prožívané vlastenecké cítění bylo vlastní jak Řezníčkovi, který nezištně podporoval a spoluzakládal ryze české spolky a organizace, tak Vejrychovi, jenž hledal „pravou“ českost ve výrazu historické architektury a snažil se ji aplikovat ve vlastní návrhové praxi. Architekt a investor se také skutečně ideálně setkali ve snaze o zhmotnění poznané historie, vyzdvížení regionálních specifik a obecně vědeckého přístupu k nim, především pak ve smyslu etnografickém. Stavbou zároveň naplnili dobově aktuálními požadavky moderního, pohodlného bydlení. Jako v předešlých historických obdobích však nadále hraje zásadní roli reprezentační funkce vily, dokládající význam osobnosti stavebníka. Navržena je solitérní budova v rozlehlé, vyvýšené zahradě coby z daleka i široka nepřehlédnutelná a nezastupitelná dominanta (obr. 16). V jistém smyslu v ní lze dokonce spatřovat hmotu a tvar, které do značné míry konkurují siluetě hruboskalského zámku a dokládají, že i buržoazie „v podzámčí“ si může dovolit honosný příbytek.

Post scriptum

Je nám potěšením přispět do konvoluty prací přátel, kolegů a žáků Petra Macka. Jako pedagog k nám vždy přistupoval vlídně, s pochopením, a především s hlavou otevřenou vůči našim nejrozličnějším myšlenkám a nápadům. Nejen profesně nás formoval jeho entuziasmus a hluboký zájem o architekturu a možnosti její interpretace, často na základě nečekaných

souvislostí. Během přednášek, a především společných exkurzí do terénu jsme zažívali vzrušující momenty překvapivých odhalení a postupného odkrývání principů historické architektury, a to také díky Mackovu autentickému, zapálenému projevu. Svým lidským, nedogmatickým přístupem a otevřenou diskusí své studenty vždy podněcoval k nezbytnému uchopení širších kontextů a mezioborových přesahů. V mnohém tak ovlivnil naše pozdější profesní směřování na poli památkové péče a popularizace historické architektury široké veřejnosti.

Děkujeme a gratulujeme k životnímu jubileu, Petře.

Mgr. Alena ŘÍČÁNKOVÁ, Ph.D.
alena.ricankova@gmail.com

Mgr. Jaroslav Zeman, Ph.D.
NPÚ, ÚOP v Liberci
zeman.jaroslav@npu.cz

Mrst vzpomínek na ateliér stavebněhistorických průzkumů SÚRPMO

Petr Macek a ateliér stavebněhistorických průzkumů

Zjišťuji, že Petra Macka znám více jak půlku svého života. Poprvé jsme spolu seděli od roku 1986 ve stejné kanceláři v SÚRPMO (Státní ústav pro rekonstrukce památkových měst a objektů), poté po roce 1992 ve stejné pracovně na Fakultě architektury ČVUT, roku 2001 jsme ještě s dalšími kolegy spoluzakládali Sdružení pro stavebněhistorický průzkum, před rokem 2015 byl Petr jedním ze stěžejních spoluautorů budování dosud největší otevřené expozice v dějinách Národního technického muzea – expozice stavitelství v Centru stavitelského dědictví NTM v Plasích. A to nehovořím o mnoha setkáních na exkurzích, o výletech či výjezdech na zkoumané objekty, o bezpočtu dalších cest. V poslední době jsme se dostali i ke vzpomínání, přičemž období v SÚRPMO bylo určitě tím nejkrásnějším. Proč? To je nutno se trochu ponořit do vzpomínek na tu dobu, do vzpomínek na lidi, kteří nás obklopovali. Pak bude vše jasnější.

Omlouvám se, ale musím začít o sobě. Poté, co se mi nepodařilo studovat archeologii, jsem byl přijat na jednooborové studium historie. To jsem ještě netušil, že jeho hlavním zaměřením bude vychovat z nás lektory předmětu „Mezinárodní dělnické hnutí“, což byl povinný předmět pro všechny vysokoškoláky (vedle jiných veledůležitých povinných předmětů, jako byl třeba vědecký ateismus a další). Na druhou stranu jsme však i v tomto marasmu měli skvělé učitele, kteří nás mnoho naučili, a tak mám na fakultu i pěkné vzpomínky.

Archeologie mi byla uzavřena, ale začal mě lákat meziobor věnující se památkové péči, a hlavně „starým domečkům“ vůbec. Po druhém ročníku se mi podařilo dostat se na letní brigádu do proslulého ateliéru stavebněhistorických průzkumů a od té doby jsem měl jasno.

Po ukončení studia jsem však měl smůlu. Hlavní překážkou dostat se do vysněného ateliéru byl nejvyšší kádrovák podniku SÚRPMO, soudruh L. (jeho jméno si velmi dobře pamatuji), který, nevím proč, ke mně pod rouškou přesládlého úsměvu pojal jakousi zášť. Místo, které mělo být pro mě, pro mě najednou nebylo. On vše zapíral, ale pak místo dostal jeden můj výborný kolega, který o tomto problému vůbec nevěděl. Bylo to absurdní – v SÚRPMO pracoval ne jeden pracovník, o kterého se zajímala státní bezpečnost, ale já měl dveře zavřené. Nikdy jsem se nedozvěděl proč.

■ Poznámky

news/7519-vystava-o-historii-vodovodního-systemu-na-statním-zamku-sychrov/, vyhledáno 16. 11. 2024.

⁶⁴ Archiv obce Hrubá Skála, složka domu čp. 37.

Ještě větší absurditou doby bylo, že jsem našel na rok a půl místo na tehdejším 5. oddělení Státního ústředního archivu (dnes Národní archiv), který se zabýval archiváliemi z období budování (nominálního) socialismu, zde jsem kádrovým řízením prošel. Toto období mi také dalo mnoho – na jedné straně přátele mezi archiváři, na druhé straně například hloubkové poučení o metodách kolektivizace na venkově při nahlížení do fondu Generální prokuratura.

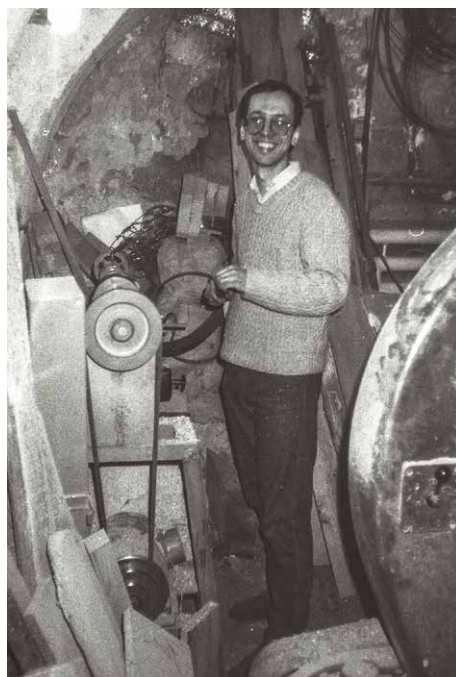
Jeden telefonát na podzim roku 1985 ovlivnil zásadně další můj život; myslím, že byl od doktorky Dory Mesické (autorky pověstného lomeného písma popisek ateliéru stavebněhistorických průzkumů, které sloužilo přímo jako jeho pečť). Obsahem telefonátu bylo, že hlavní kádrovák SÚRPMO zemřel. „Nevyužil“ jsem tak na stávajícím pracovišti souběžné nabídky na získání rudé knížky (s líčením patřičných skvělých výhod pro mě) a rozvázel jsem pracovní poměr ve Státním ústředním archivu.

Do vytouženého ateliéru v prvním patře Harachovského paláce v Jindřišské ulici jsem nastoupil na počátku roku 1986. Dnes si nelze představit projekční ústav mající 700 zaměstnanců. Ateliér stavebněhistorických průzkumů, který měl tehdy prakticky monopol na SHP a skvělou pověst, měl něco přes dvacet pracovníků. Zakladatel pan doktor Dobroslav Líbal rok před mým nástupem předal otěže vedení doktoru Janu Mukovi.

Palác, ve kterém ateliér sídlil, patřil podniku Obuv Gottwaldov, SÚRPMO zde bylo v pronájmu, takže na zemi leželo lino, místnosti byly nevzhledně nadoraz zaplněny rýsovacími stoly a policemi, palác kromě průčelí připomínal jen pozdně barokní dveře s mosaznými krabicovými zámky a stokrát přemalované papírmáše na stropě.

Tehdejší národní podnik SÚRPMO se brzy přeměnil v tzv. státní podnik, který se v době přestrojky snažil trochu více pozdvihnout produktivitu finanční zainteresovaností pracovníků. Podivné slovo „výrobnost“ se skloňovalo ve všech pádech a snad i časovalo, nasmlouvané termíny byly kamenné. V důsledku toho celý ateliér před termíny (obvykle na konci čtvrtletí) v Jindřišské prakticky „bydlel“. Vše se muselo stihnout a odnést do půlnoci posledního dne na balíkovou poštu na dnešní Masaryčce a dohlédnout, zda příčinlivý pošťák pět minut před koncem čtvrtletí již nepřetočil razítko (občas ho musel kvůli nám vracet). Dnes už je to stěží pochopitelné, ale pamatuji si, že jsem se v té době styděl náhodně potkaným přátelům říci, že o půlnoci jdu z práce.

Práce vůbec mě úplně pohltila. Pamatuji si, že jsem se nesmírně těšil na pondělí, protože víkendy bez práce byly takové nudné. Měl jsem

1

Obr. 1. Petr Macek u soustruhu – výroba hlavičky madonky Svatoňoroky, patrně v Litoměřicích. Foto: Martin Ebel, 1988.

totiž to štěstí, že jsem se ocitl vedle řady osobností, které jsou dnes naprostými legendami. Byl jsem začleněn do skupinky historiků, kteří měli na starost archivní rešerše. Vedl ji doktor Luboš Lancinger. Můj o generaci starší šéf s decentním anglickým humorem byl jedním z mých dvou největších učitelů a zřejmě si chtěl ze mě vychovat i nástupce. První čtvrtrok, kdy jsem zpočátku musel mít na nočním stolku paleografickou čítanku, mě kontroloval denně, druhý čtvrtrok průběžně, pak se přecházelo na občasné kontroly. To bylo mé radosti, když jsem přišel po určité době s objevem nové skupiny archiválií, které do té doby nebyly pro archivní rešerše používány. Naučil mě mnoho. Jeho pravděpodobně nejlepší radou však bylo lapidární poučení: „Pokud jdete (vykali jsme si) do archivu, neptáte se: co k tomu (objektu) máte, ale říkáte: (prosím) přineste mi (přesně) to a to, protože (na základě znalostí dějin správy) vím, že to máte.“ Díky této radě jsem se mohl hned zařadit mezi badatele hodné respektu s přístupem do nezpracovaných fondů.

Na zadanou stavbu jsme měli přesně vymezený čas, jela jedna zakázka za druhou. Na svoji první velkou akci, kdy moje paleografické schopnosti nebyly ještě slavné – děkanský kostel v Ústí nad Labem se šikmou věží –, jsem měl necelý měsíc, na menší zámek tak kolem dvou týdnů, na městský dům tři až čtyři dny. Kdo má zkušenost s archivní prací, ví, že se musí

zpracovat historie končící současností a začínající sice nikoliv praotcem Čechem, ale dobou jen o málo mladší. Děkuji skvělým archivářům, že tehdy nebyly denní kvóty na předložené archiválie.

S doktorem Dobroslavem Líbalem, který v té době docházel jako pracující důchodce, jsem se pracovně již nikdy nesetkal. Ateliér vedl doktor Jan Muk, postavou malý, nesmírně vitální člověk. S manželkou, milou a laskavou Jiřinou Mukovou, tvořili úžasnou dvojici. Zažil jsem to: Jiřinka prošla dům (vím dodnes jaký) od pudy po sklep. Odpoledne přišel Honza (tykali jsme si, vážím si toho) a díky upozornění Jiřinky, kde co je, prošel během krátké doby (půl hodiny?) celý dům a již byl schopen sednout ke svému psacímu stroji s pověstně deformovaným písmenem „m“ a psát čistopis průzkumu, protože termín už hořel. Krásně uměl vyprávět o tom, co zjistil. Často s určitou ironickou „podsázkou“ (to jsem se nespletl, je to opak nadsázky) něco líčil, mohlo to být i třeba „boží muko“. Miloval jsem chvíle před odevzdáním, kdy si našel v hektickém tempu čas na povídání o té či oné stavbě, směřující k nám mladším.

Další úžasnou věcí bylo, že v naší místnosti seděl tehdy ještě doktor, později profesor a prorektor Karlovy univerzity Mojmir Horyna. Měl svébytný způsob práce – docházel spíše až před odevzdávacím termínem, elegantně si zapálil fajfku a psal a psal. Za psacím stolem značky Thonet, který jsem si při rušení ateliéru odkoupil. Jeho žáci vědí, jak božsky přednášel. Já si pamatuji, že překrásné zájezdy tzv. VTS (vědeckotechnické společnosti), pokud jel dr. Horyna, byly značně feminizované – důvody netřeba rozebírat.

Petr Macek mi byl věkově blízký a mohu hrdě prohlásit, že jsme se moc sprátelili. Petr přišel do SÚRPMO o rok dříve než já z tehdejšího památkového ústavu (k nelibosti svých bývalých šéfů) a s ohledem na svoji dosavadní praxi ihned dostával i nejkomplikovanější objekty. Fascinoval mě svými znalostmi. Když jsem se ho zeptal na jakýkoliv objekt po Čechách, takřka stereotypně jsem dostával odpověď: „Jo, tam jsem byl jako student na motorce, tam je to strašně zajímavé...“ (Další líčení již nebylo stereotypní.)

Pro Petra bylo zcela charakteristické, že u zakázek, snad nejvíce u jeho oblíbených severních Čech, často překračoval povolené hodiny (čímž mu klesala zmíněná „výrobnost“) a tuto situaci tutlal před Honzou Mukem, aby nebylo vidět, že připojuje další výkres s profilací dalšího a dalšího portálu. Poněkud odbočím: význam jeho zmíněných výkresů jsem pochopil o hodně let později. Petr byl tehdy u mě na návštěvě na severočeském statku, kde byla velmi bohatá

2

profilace dřevěné zárubně do světnice z konce 18. století. Přejel po ní rukou. O rok později jsme byli někde spolu a přišla řeč na tuto zárubeň, Petr vzal tužku a složitou profilaci exaktně nakreslil. Udiveně jsem zíral, ale Petr podotkl, že takových nakreslil desítky... Vlastně bezúspěšně jsem tuto příhodu opakovaně vyprávěl studentům architektury při návratech z exkurzí, kdy jsem pozoroval, jak méně a méně studentů si kreslí a více a více jen mačká fotoaparát. Protože jsem (jako historik) taky jen mačkal fotoaparát, pamatuji si tak málo.

Nakonec byl Petr mým mentorem kolem roku 1988, když jsem se snažil, abych nemusel dělat jen rešerše, ale byl puštěn i „do terénu“. Po roce 1989 však byl nedostatek historiků-archivářů, takže tato moje snaha vyzněla naprázdno.

Za mým stolem v ateliéru byl vyvěšen rozpis avizovaných zakázek na archivní rešerše. Tam jsem bedlivě sledoval, co přibýlo. O přidělení některých zakázek jsem škemrlal u doktora Lancingera, některé (zvláště kláštery) jsem se naopak snažil směnit s doktorem Pavlem Zahradníkem, bravurním latiníkem. Ať mi nikdo nevyčítá, že jsem neuvedl všechny pracovníky v ateliéru. Například zde pracoval „tvrzolog“ (později docent) architekt František Kašíčka, pro kterého jsem také udělal mnoho rešerší. Nebo historik doktor Honza Urban, člověk s velkým literárním nadáním, který uměl napsat jindy suchopárné archivní rešerše čtivě (!). V kreslárně nemohu zapomenout na zlaté kadeře jedné překrásné, tehdy z mého hlediska poměrně mlčenlivé nejmenované mladinké kresličky, které jsme se snažili podsunout ke zpracování tu „naši“ zakázku, protože pracovala pověstně nejméně a nejpěkněji. Ostatně dnešní NPÚ má obrovské štěstí, že zde pracuje v analogickém oddělení dodnes.

Asi tak po polovině doby mého pobytu v Jindřišské ulici odešel Mojmir Horyna do Národní galerie a na jeho místo nastoupil Pavel Vlček. Nevím, jak to cítí ostatní, ale s Petrem Mackem a Pavlem Vlčkem jsme se velmi spřátelili, nakonec byli jsme tehdy vnímáni v rámci ateliéru jako určitá nezbedná mládež. Tomu jsme také občas přizpůsobovali své chování. Už také nevím, jak to vzniklo, ale určitý/á kolega/yně se začal/a domnívat, že pisatel těchto řádků se ve skrytu snaží kariérně postupovat v ateliéru co nejvýše, že deptá kolegy, slovy doby: určitě stojí o to být „kádrovou rezervou“ na vedení. Když jsme se to dozvěděli, velmi nás to pobavilo a byl to krásný impuls, abychom se začali v této trojici odborně „stírat“, jak jen to šlo, pokud jsme měli dotyčného/dotyčnou na doslech. Úspěch se dostavil, ona osoba pak mohla v kreslárně i na jiných místech sdělovat: „Já to říkal/a...“

Určitě si nevzpomenu na všechny příhody, ale zmíním alespoň jednu. Petr Macek a Ploskovice, to je snad i synonymum. Pavel Zahradník vyhotovil puntičkářskou rešerši, kde by normálně ani myška neproklouzla. Jen dobové plány mu chyběly, nezachovaly se. Jedna myška mu však přeci jen proklouzla: když se budovala pevnost Terezín, bylo nutno vybudovat také špitál. Erár hledal a pozastavil se u ploskovického zámku, který na konci 18. století zaměřil. Zaměření se dostalo do Vojenského historického archivu, do oddělení plánů Terezína, a tam jsem na nejstarší zachovaný ploskovický plán náhodou přišel. Předat ho normálně Petrovi však nešlo, nemělo by to efekt. S Pavlem Vlčkem jsme kopii plánu poslali dopisem odeslaným jménem redakce neexistujícího odborného periodika se žádostí, aby se Petr vyjádřil k této kopii plánu pro (nepřiložený) článek o Ploskovicích, který údajně sršel

3

Obr. 2. Urbanistická soutěž na tzv. Drákulově (lidový název odvozený od netradiční siluety domu), dnes Finančním úřadě v Praze 8, Trojská 1997/13a. První zleva Petr Dostál, pátá zleva Jiřina Muková, šestá Drahomíra Šimková, sedmá Lucie Vojtíšková (Beránková), v pravém dolním rohu Petr Macek. Foto: Martin Ebel, 1989.

Obr. 3. Demonstrace na Václavském náměstí v den generální stávky 27. 11. 1989, které se účastní zaměstnanci SÚRPMO. Zleva: Radovan Peniger, Drahomíra Šimková, Lucie Vojtíšková (dnes Beránková), Pavel Vlček, Lubomír Lancinger (s čepicí), Uta Rainišová a zcela vpravo Jan Muk. Foto: Martin Ebel, 1989.

polemikou s dosavadními Petrovými zjištěními. Měli jsme to štěstí a užili jsme si, že dopis s kopií otevřel Petr před námi, zíral na něj a kolem hlavy mu kroužila celá plejáda otazníků...

Jindřišská ulice byla perfektním zázemím pro vyražení do společenského dění, zvláště v listopadu roku 1989. Bohužel neexistuje mnoho fotografií, ale můj snímek přímo ikonické trojice Líbal–Muk–Lancinger z generální stávky 27. listopadu 1989 byl již leckde publikován.

Po roce 1990 se SÚRPMO začalo pomalu rozpadat, ztratilo svůj monopol a kolegové začali odcházet. Někdy na přelomu let 1990–1991 se již zmenšený ateliér přestěhoval do Řehořovy ulice, ale to již předznamenalo postupný odchod ze scény a rozpad. Sešli jsme se pak částečně v roce 1992 v rámci Ústavu dějin architektury na Fakultě architektury u profesora Milana Pavlíka. Na Jindřišskou ulici a zdejší ateliér stavebněhistorických průzkumů nám zbyly překrásné a neopakovatelné vzpomínky.

PhDr. Martin EBEL, Ph.D.
Národní technické muzeum
martin.ebel@ntm.cz

4

Obr. 4. Zadní část rýsovný, zleva Jiřina Muková, Uta Rajnišová a Lucie Vojtíšková (dnes Beránková). Celkem se tak v rýsovně nacházelo pět stolů za sebou (viz i obr. 5). Foto: Jan Muk, cca 1988.

Obr. 5. Rýsozna ateliéru stavebněhistorických průzkumů SÚRPMO střediska 03 v prvním patře Harrachovského paláce čp. 20 v Jindřišské ulici. Za vznikem obr. 5–7 jsou momenty, kdy bylo potřeba dofotit film ve fotoaparátu po přefocování půdorysů, proto kvalita odpovídá nedůležitosti záběru. Zleva: Lucie Vojtíšková (dnes Beránková), Drahuška Šimková a Monika Barešová, sběratelka cigaretových krabiček. Foto: Jan Muk, cca 1988.

Rýsozna ateliéru jako místo setkávání

Zhruba uprostřed Jindřišské ulice se nachází rozlohou nevelký barokní Harrachovský palác. Stačilo vejít do průjezdu, za prosklenou stěnou na jeho konci vstoupit doleva na docela široké dřevěné schodiště potažené nějakým PVC, pokračovat do prvního patra a tady přímo proti schodům vstoupit dveřmi do hlavního palácového sálu, a již se člověk ocitl v proslulém ateliéru stavebněhistorických průzkumů pana doktora Líbala a jeho týmu. Dvě okna, uprostřed dveře na balkonek. Pět rýsovacích stolů u okenní stěny a další vedle nich. Naše rýsozna ale byla pouze vstupním prostorem, kde sedalo především dámské osazenstvo. Za vlastním týmem pana doktora bylo nutno projít vlevo do dalších místností. Tam bylo hlavní vědecké pracoviště, kde měli místo všichni historici umění; ať již ti pracující v archivech a zkoumající historické prameny, nebo vlastní „průzkumníci historických objektů“. Bylo jich vždy hodně, vlastně nevím, jak se tam všichni vešli.

Ale rýsozna, to byl můj svět. Pro kolegy, snad je tak mohu nazývat, jsme byly my ženy pomocný tým. Chodily jsme objekty zaměřovat nebo pomáhat se zaměřením, vynášet nebo opravovat plány, ty definitivní rýsovat na pauzák a starat se

5

o jejich vytištění. Potom do tisků půdorysů, většinou v měřítku 1 : 200, buď šrafováním, nebo barevně označovat podle pokynů jednotlivé historické etapy vývoje. Také samozřejmě pohledy na fasády, mnohdy dost složité. A nakonec jsme dávaly dohromady hotové pasporthy daných objektů. Ta práce byla nejen zajímavá, ale přímo krásná.

My, osazenstvo rýsovný, jsme byly kamarádká pracovní parta. A byla to i velká životní kulturní „škola“. Někteří hodně četla, jiná chodila víc na koncerty, další zase do divadla, a o všem tom jsme si povídaly. Starší „děvčata“ nás mladší seznamovala se zážitky, které se odehrály před naším příchodem do ateliéru, i se svými osobními starostmi a radostmi; občas nás také navštěvovaly jejich malé děti. Prostě jsme byly taková fajn „rodina“.

Takhle jsme si povídaly hlavně tehdy, když se plány dokončovaly a vybarvovaly. Při tom se povídat dalo, i když jsme vždycky byly v pilné práci. A k tomu se váže jedna vzpomínka. Jednou přišel do ateliéru mistr Josef Kemr, herec Národního divadla. Samozřejmě vstoupil rovnou do rýsovný, kde celé naše osazenstvo sedělo nad pracemi se skloněnou hlavou a tiše jsme si rýsovaly. A mistr Kemr stál ve dveřích, šeptal, tak jak herci umí šeptat: „Bože tady je ticho, tady je ticho,“ ale ten herecký šepot málem rozdrnčel okenní skla.

Velkou školou pro nás byly také různé oslavy. Odehrávaly se v celém ateliéru, ale hlavní místností bývala naše rýsozna. Zábava na oslavách byla hlavně „velká vědecká diskuse“. A my ji poslouchaly, vnímaly a myslím, že to bylo naše obohacení a pronikání do práce, kterou jsme dělaly. Totéž by se mohlo říct o výletech, které se u nás pořádaly pod hlavičkou Československé vědeckotechnické společnosti. To nebyly obyčejné výlety, to byly odborné exkurze. Na každém navštíveném objektu nám naši kolegové

nejenom podali odborný výklad, ale i jejich vzájemné diskuse byly pro nás, které jsme dějiny umění nestudovaly, velkým přínosem a poučením.

V Jindřišské to byla nezapomenutelná doba a já doufám, že i my jsme pro naše kolegy byly příjemné a pracovitě kolegyně.

Drahomíra ŠIMKOVÁ
xsimkovad@seznam.cz

Vzpomínky jedné kresličky

Milý Petře, mé vzpomínky na Tebe začínají 12. srpna 1985. Psalo se pondělí, mně bylo krásných sedmnáct let a ještě jako Lucie Vojtíšková jsem nastoupila do svého prvního zaměstnání. Nebylo mi přáno, abych se stala zlatnicí, a tak se mou domovskou institucí stal Státní ústav pro rekonstrukci památkových měst a objektů, zkrátka SÚRPMO. Rozhodně ale nelituji. A to pro těch krásných, výchovných a poučných devět let až do doby, kdy jsem nastoupila na mateřskou dovolenou a naše cesty se tak rozdělily. Ani jeden z nás v té době netušil, že jen do jara roku 2000, kdy jsi mne oslovil s nabídkou práce v Tebou nově zakládaném oddělení stavebněhistorického průzkumu (SHP). Avšak již ne tam, odkud jsme se znali, ale ve Státním ústavu památkové péče, jak se předchůdce dnešního Národního památkového ústavu nazýval. Za tuto důvěru v mé kreslířské schopnosti jsem Ti vděčná hned dvakrát. Mohla jsem díky tomu navázat na práci, která mě velmi bavila, a také jsi mi tím přivedl do cesty mého druhého manžela.

Útržky mých vzpomínek začínají u dveří s cedulkou SÚRPMO středisko 03, které tehdy vedl Lubomír Reml (ten, když nás mladé chtěl mírně pokárat, říkal nám „ty loupežníku“). Bez nadsázky mohu toto období označit za čas poznávání

osobností. Ateliér SHP tehdy sídlil v prostorách Harrachovského paláce v Jindřišské ulici. První kolega, který mi jako nově zpracovatelce technické dokumentace otevřel dveře a uvedl mne do prázdnoty osiřelé rýsovně, byl Jan Muk, usměvavý a laskavý člověk s rychlou dikcí. Tak rychle, že jsem se znovu musela zeptat, jak se jmenuje. Se slovy, že někde pospíchá, mne ve velkém poklusu usadil k volnému rýsovacímu prknu... a tak to začalo. Největší místnosti v prvním patře se říkalo Velká rýsozna. Patřil k ní i půvabný balkonek, u kterého jsem měla svůj první rýsovací stůl. Vyzdobila jsem si jej podle svého, tedy tak, jak to jen mládí umí. Všeelijaké samolepky s Mikimausem a podobné zahraniční skvosty. Až později jsem pochopila, jak moc asi museli mít kulturní kolegové trpět.

V prostorném sálu Velké rýsozny stálo šest rozměrných rýsovacích stolů, nad nimiž se skláněly mé milé kolegyně. Tedy Jiřina Muková, Drahomíra Šimková (té jsme důvěrně říkali Matka rýsozny), Uta Rajnišová a Monika Barešová. Naši dívčí společnost příjemně provzdušňoval jediný muž – akademický výtvarník Radovan Penniger, který byl u nás „uklizen“ místo nějaké kotelny a zpracovával „Pochozí stavebněhistorické průzkumy měst“. V rýsovně se odehrával doslova koncert tvorby plánové dokumentace, tak jak ji známe z většiny SHP. Na prvopočátku celé práce bylo třeba přeskreslit ze zkroucených fotopapírů půdorysy pořízené fotoaparátem ze zaměření. Deformace okrajů fotopapírů příložený pauzák ještě patřičně nadzvedávaly a činily tak tuto práci mnohem nesnadnější a napínavější. Tisky půdorysů na poctivém a pevném papíře vznikaly v planografii SÚRPMO v Týnské ulici ještě technologií želatnotisku. Poté se dle „vyčmárykovaných“ podkladů barvily anilínovými barvami, které se musely složitě namíchávat do malých skleněných lahviček od léků. Knoflíček příslušné barvy se namáčel štětečkem a následně „šmrdlal“ a zdímal do lahvičky, dokud se celý nerozpustil. Přidání octa barvu trochu stabilizovalo proti zkažení, ale jen na pár dní. Takto se dalo namíchat tolik odstínů baroka, kolik jen bylo potřeba. To jsi uvítal především Ty, Petře.

Mimopražské objekty se barvily ve čtyřech parách. Oproti tomu ty pražské v osmi parách, a tak se u nich pro ulehčení práce většinou stavební vývoj pouze šrafoval a v odstínech hnědé se barvilo jen památkové hodnocení. Tuto náročnou práci usnadnil až příchod kopírek, který přinesl také změnu v zobrazování památkově podstatných prostor. Ty díky nim získaly v legendě černou barvu. Snad jedině u přeskreslování mapiček stabilního katastru mě kopírka ochudila o velké dobrodružství, jaké přinášela návštěva objektu

Ministerstva financí v Dražického ulici na Malé Straně, takzvaného Dražčáku. Už samotná cesta celým objektem měla napínavý nádech. Pocit tajemna však vygradoval v potmělém prostoru archivu pod bedlivým dohledem paní archivářky, s níž se muselo jednat opravdu velmi diplomaticky. Zde se přes slídovou blánu, zatěžkanou kameny a těžký, opatrně přeskreslovaly kýžené informace z map, a to jen tužičkou a zlehýnka. Hlavně netlačit!

Na těchto báječných časech prakticky manuální tvorby průzkumů mi vadilo jen to, že jsem se ke své velké lítosti téměř nedostávala do terénu. Až na několik výjimek tato činnost totiž příslušela především zkušenějším kolegyním. Nezapomenutelné pro mě byly služební cesty s Jiřinou Mukovou do Kutné Hory, kde jsme zaměřovaly domečky u Vrchlice. Když jsme jednu chaloupku prolézaly od sklepa až po půdu s metrem, deskami, pavučinami ve vlasech a omítkou na zádech, tak nás jedna paní dokonce i politovala. K naší velké radosti pravila, že tedy její dcera má slušnou práci a je kadeřnicí. Druhou terénní práci a zároveň velkou školou mi byl polygon zámku v Horažďovicích, tentokrát s Drahuškou Šimkovou. Do „terénu“ by se dala zařadit i dobrodružně-naučná práce s Honzou Mukem na dvoře našeho sídla v Jindřišské, kde jsem mu pomáhala s rekonstrukčním vytyčováním gotických křížeb okna kostela sv. Michala v měřítku 1 : 1 na plachty balicího papíru pomocí provázku, tužky a hřebíku.

Během těch krásných devíti let jsem ještě spolupracovala s Mojmírem Horynou. Ten při vyplňování kádrových dotazníků do kolonky povolání svých dětí napsal „lezec“ a „batole“, což mělo dohru na vyšších místech. Dále s Františkem Kašíčkou, Lubomírem Lancingerem, Olgou Novosadovou, Lídou Koběrskou, Janem Urbanem, Jiřím Fajmonem a také Pavlem Vlčkem. Pro něj jsem vybarvovala nějaký větší objekt, plán přes celý stůl, a nešlo to jinak než vestoje. Ráno, když vstoupil do rýsozny, hráli v rádiu píseň od Přenosilové s refrénem „Roň slzy, už brzy...“. To se opakovalo několikrát, omlouval se, že mě tak moří s nadměrným vybarvováním. Také jsem tu poznala služebně mladší kolegyni a kolegyni, jako byli Martin Ebel, Vít Jesenský, Eva Trejbalová, a mihl se i Richard Chadřaba či Otmar Mácha ml. Na návštěvy do rýsozny občas zavítal i zlatovlasý, kučeravý Karel Ksandr. I on jako andělíček brigádníček ateliérem v 80. letech prolétl. Trochu VIP nádech měla kancelář pana doktora Dobroslava Líbala, kterou sdílel s Alenou Liškovou, Marií Heroutovou, Naďou Procházkovou a svou dvorní kresličkou Hanou Galíčkovou. Jednou jsem vypomáhala panu

7

Obr. 7. Rýsozna, stůl Lucie Vojtíškové (dnes Beránkové) obklopený pobledlými a obrázky, za kterým se nacházel vstup na balkonek Harrachovského paláce. Foto: Jan Muk, cca 1988.

doktorovi s vybarvováním stavebního vývoje Sv. Víta a on mne během práce požádal: „Slečno, a mohla by tam být ještě jedna barva, taková černější než černá?“ Potřeboval totiž ještě starší fázi, nežli je románská – myslím ale, že se to tenkrát vyřešilo nějakým šrafováním.

Mnoho pěkných vzpomínek mám také na exkurze Vědeckotechnické společnosti. Už jen pocit, že jsem její součástí, mne povznášel. Nevšední okamžiky přinášely především několikadenní výlety. Příkladem za všechny může být třeba nezapomenutelný taneček s Františkem Kašíčkou při jedné takové exkurzi na jižní Moravě.

No a pak jsi tam byl také Ty, Petře. Vždy hluboce pohroužený do své práce, tichý, nenápadný a velmi skromný. Asi i proto mi neutekla v paměti žádná poutavá nebo jinak zaznamenaná historická na toto období naší spolupráce.

O to víc vzpomínek mi přineslo druhé období naší společné práce, které trvá od září 2000 až dodnes. Tykat jsme si začali, až když jsi mne vyzval ke spolupráci v Tvém nově založeném oddělení čili ateliéru SHP v památkovém ústavu. Z vyprávění vím, že jsi tehdy kolegům říkal, že znáš bývalou kresličku od Honzy Muka. Není divu, že tedy čekali obstarožní osobu v nemohutném hábitu, s artrózou v prstech a silnými skly v brýlích. Myslím, že náš tým jsi sestavil skvěle. Doufám taky, že i když se jeho složení proměňuje, bude fungovat co nejdéle ku prospěchu toho, co máme rádi a co nás všechny spojuje. Tedy ty „starý baráky“ a poznávání záhad jejich minulosti, především v terénu. Stačí vyslovit jména míst jako Stará Boleslav, Ploskovice, Počátky, Roudnice nad Labem, Zákupy, Žehušice, Krásná Lípa, Bílina a mnohých dalších, a hned se mi v hlavě rozběhnou asociace a vzpomínky, které

se týkají Tebe a spousty poučné a zajímavé společné práce.

Vždy jsi byl mým velkým učitelem a já, ač nevzdělanec v oboru kunsthistorickém, cítila jsem se vždy Tebou velmi povznášena, zvláště při práci v terénu. Jako například v Panenském Týnci u portálu, kde mi snad i před studenty připisuješ jakési objevy a já se přitom považuji za pouhého pozorovatele vizuálních anomálií a nepatřičností na těch zbytcích olýsalé zdi. Obdivuji, když vnímáš umělecký záměr, či naopak nezáměr, za kterým se klidně může skrývat i jeden docela obyčejný lidský příběh. V těchto momentech rozvíjíme ty naše oblíbené spekulativní debaty o souvislostech mezi architektonickým prvkem a jeho tvůrcem. Třeba o tom, jak řemeslník jindy odvádějící špičkovou práci prostě jen neměl svůj den, nebo předcházejícího večera upil z pohárku kapánek víc, protože mu žena povila robě.

I když jsme společnými silami nakreslili tolik půdorysů, že by se z nich jistě dala rozvinout čára dlouhá až na měsíc (tak například u plánů Tvých oblíbených Ploskovic v měřítku 1 : 200 by taková čára měřila úctyhodných 61,815 metrů), utkvěl mi v paměti jeden nepamátkový moment z konference v Poděbradech. Během rychlé přestávky v programu jsme se potkali v cukrárně na náměstí. Když jsi vstoupil, já už si sedala se třemi zákusky. Ty jsi po nějaké chvíli také přistoupil k bohatě zásobeným vitrínám, které skýtaly pestrý pohled na více jak dvacet druhů sladkostí. Něco jsi vybral a přisedl si. Stalo se něco mezi nebem, zemí a chutí. Na talířku jsi totiž měl úplně stejné tři zákusky. A byli jsme si zas o něco blíž.

Čtenář promine a Petr odpustí.

Lucie BERÁNKOVÁ

berankova.lucie@npu.cz

NPÚ, Generální ředitelství v Praze

Škola nezávistivé vědy. Petr Macek jako učitel

Petra Macka považuju za kolegu i přítele. Přesto vždy bude hlavně mým učitelem – a tím zdaleka nemyslím jen jeho roli vyučujícího na filozofické fakultě. Petr pro mě byl vždy také vzor a trpělivý průvodce, jehož příklad mě provázel od počátků odborné dráhy. Lekce, které jsem od něj získával, neměly jen podobu nezaměnitelně vtahujících vysokoškolských přednášek a seminářů – spočívaly také v možnosti sledovat jeho svobodné myšlení, jeho metody při práci v terénu i celkové životní postoje. Tato – obrazně řečeno – „Petrova škola“ byla pro moje formování jako historika umění rozhodující a jsem vděčný za to, že jsem ji mohl absolvovat a že se mohu nazývat jeho žákem.

Nabízí se pochopitelně otázka, v čem vlastně ta „Petrova škola“ spočívala, co charakterizuje Petra Macka jakožto pedagoga. Odpověď nelze brát na lehkou váhu. Domnívám se totiž, že právě v pedagogické roli se mohla nejvíc projevit skutečná šíře Petrova záběru, včetně jeho odborné erudice. Petr Macek má za sebou úctyhodnou řadu průzkumů, publikací i výstav, které dokazují, že jde o našeho předního odborníka na raně novověkou architekturu ve střední Evropě. Nicméně nejotevřenější, nejprovokativnější a nejpronikavější je Petr vždycky v živém, mluveném dialogu, a to i (nebo spíš: a to zejména) v dialogu se svými studenty. S nadsázkou lze říct, že kdo chce opravdu pochopit Petrův význam pro český dějepis umění, musí se stát jeho studentem nebo kolegou. Shrnout zkušenost s „Petrovou školou“ do několika odstavců je proto dost těžký úkol – s oporou v několika vzpomínkách se o to však alespoň pokusím.

Přednášky, semináře a exkurze vedené Petrem Mackem mám spojené s nejdůležitějšími a nejpozitivnějšími momenty svého studia. Petr přitom není typem pedagoga, který publikum strhne hned na první dojem. Nemá kazatelské charisma ani extrovertní „showmanship“ jiných populárních přednášejících. Dodnes si vzpomínám na přednášku, při které jsem měl možnost ho zažít poprvé, v rámci takzvaného prosemináře, kde Petr už léta prvním ročníkům předává základní nástroje pro studium dějin architektury. Za katedru se tehdy postavil relativně nenápadný člověk, ze kterého nevyzařovala suverenity, ale spíš zvláště neposedná energie. Podobně nenápadný byl dojem i ze začátku přednášky, která ale (nejen) mě začala stále více vtahovat. Petrův výklad – tuším, že se týkal periodizace dějin umění – sice protkávala řada zastávek

a odboček, nepřestával nás ale poutat. Byl totiž plný bezpočtu otázek, odkazů na různé paradoxy, rozpory a zajímavosti. Petr Macek byl první přednášející, který nám prvákům nevykládal, jak věci jsou, ale snažil se nám je podat v jejich problematičnosti a složitosti. Neskrývala se v tom však akademická intelektuální hra, ale naopak zápal, radost ze složitosti věcí a z toho, že se s námi o ni může podělit. A to bylo vtahující, někdy dokonce strhující. Petrova pedagogická autorita nikdy nevyplývala ze sošné a důstojné vševědovosti, ale právě z nadšení pro téma a ochoty zvát druhé do svého přemýšlení, včetně otázek a pochybností.

Právě v této otevřenosti pro mě spočívá jádro pomyslné „Mackovy pedagogické metody“. V první řadě jde samozřejmě o otevřenost vůči tématům, kterými se Petr zabývá. Nikdy přímo nekácí modly, ale dokáže je vždy inspirativně zpochybnit. V základu se vlastně drží rámce tradičně vyprávěných dějin umění, ale přistupuje k němu z nečekaných perspektiv a nabízí úvahy, které ono tradiční vyprávění staví na hlavu. Například jeho kurz „Santini versus Dientzenhofer“ se na první pohled jevil jako klasický (a skvělý) přehled o dvou klíkových osobnostech barokní architektury. Ale zároveň byl překvapivou a v mnoha ohledech provokativní a podvratnou cestou po ustálených předpokladech a klíších, které dějiny umění k oběma velikánům nakupily. Pro jeho žáky z toho vyplývají skoro až paradoxní závěry: Petr například nikdy neměl potřebu ostře se vymezovat vůči pojmu sloh a vůči členění dějin umění na rané, vrcholné a pozdní styly. Ovšem jeho postřehy, úvahy a způsob kladení otázek pozornému posluchači dávají celý arzenál podnětů, na základě kterých skoro nezbyvá nic jiného než celý koncept začít zpochybňovat. Petrovy výklady se nikdy nezavazují k jasnému názoru, nikdy se neproměňují v relativistickou kaši, v níž je každý nápad stejně hodnotný, přesto ale studentům vždy nechává prostor najít si vlastní řez – a to i takový, který bude s postojem pedagoga příkře polemizovat.

Zmínku zaslouží i rejstřík témat, ve kterých se Petr dovede pohybovat. Už jeho základní stavebněinženýrské školení je netradiční a nabízí při pohledu na dějiny architektury dost nečekané perspektivy. Do jeho záběru ale patří mnohem víc, včetně starší i současné metodologie a teorie umění nebo filozofie, literatury a hudby. Sečteno a rozehled přitom Petr nedává nijak na oddiv, do jeho výkladů vstupují spíš ve druhém až třetím plánu, ale dává jim specifickou váhu. Na šíři Petrových zájmů a znalostí jsem kdysi jako student narazil takřka fatálně: ke zkoušce v rámci kurzu „Antika stále živá“ jsme si měli při-